Anders Schærström

Sökvägar till hälsans och ohälsans geografi

”Medicinsk geografi” må vara en ganska liten specialitet – trots att den spänner över ett enormt fält av allsköns angelägenheter som rör hälsa och ohälsa, orsaker och effekter var som helst i världen. Men eftersom det är viktigt att påvisa och försöka förstå orsakerna till förekomsten har kartor blivit väsentliga, om än inte alltid självklara, verktyg. Med den allmänna digitaliseringen och ökande användarvänligheten har också allt fler kartfunktioner blivit interaktiva. Internationella organ och nationella myndigheter som fortlöpande samlar hälsodata tillhandahåller dessa i interaktiv form, så att intresserade kan söka och få sina data redovisade i kartor och diagram efter olika kriterier.

I några länder har geograforganisationer bildat särskilda arbetsgrupper som fokuserar just hälsa och ohälsa.

Ett fåtal tidskrifter är särskilt inriktade på geografi och o/hälsa, men artiklar med sådana teman kan dyka upp i många andra, mer specialiserade, sammanhang.

Vi börjar med information om den just nu pågående farsoten, covid-19.

Angivna länkar var aktuella 2020-12-03.

Covid-19

Statistik och kartor över Sverige:

https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/statistik-och-analyser/bekraftade-fall-i-sverige/

Globalt:

WHO har paneler (dashboards) med världskarta, tabeller och diagram med uppgifter per land som uppdateras kontinuerligt. Man kan välja mellan koropletkarta och bubbelkarta. Se: https://covid19.who.int/

Europa:

ECDC, den europeiska smittskyddsmyndigheten, lägger fortlöpande ut information om det aktuella smittläget i Europa https://www.ecdc.europa.eu/en/covid-19/situation-updates. En gång i veckan redovisas även läget i kartor för länder och regioner (NUTS-1).

Källor till digital geografisk information om hälsa och ohälsa

Folkhälsomyndigheten:

Med Folkhälsomyndighetens två interaktiva verktyg *Folkhälsodata* och *Folkhälso-Studio* kan man ta fram statistik över en lång rad hälsoindikatorer och för vissa indikatorer även kartor över landet. Det är även möjligt att animera uppgifterna så att man kan följa utvecklingen.

Startsida: https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/statistikdatabaser/folkhalsodata-och-folkhalsostudio/

Socialstyrelsen

I Socialstyrelsens statistikdatabas kan man arbeta interaktivt med statistik och kartor genom att välja sjukdomar eller andra hälsoindikatorer, ange kön, åldersgrupper, olika beräkningssätt. Man kan välja hela riket eller vissa län.

https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik/statistikdatabasen/

Gapminder

Gapminder är en interaktiv världsomspännande databas över hälsostatistik och en mångfald demografiska, socioekonomiska och fysiska indikatorer som kan ställas mot varandra. Resultaten visas i bubbeldi agram och kartor. Startsida: https://www.gapminder.org/

WHO Global Health Observatory

Utifrån en mycket lång lista över hälsorelaterade indikatorer kan man via denna portal ta fram kartor och diagram för hela världen. Det går även att hämta hälsoindikatorer för enskilda länder och faktablad om sjukdomar.

Bakom en annan flik kan man hitta fakta om allehanda sjukdomar och andra hälsorelaterade ämnen: www.who.int/health-topics/

ECDC: European Centre for Disease Prevention and Control

Hos ECDC finns en interaktiv kartfunktion, Surveillance Atlas of Infectious Diseases, med stora variationsmöjligheter. Start: https://www.ecdc.europa.eu/en/data-tools. Hemsida: https://ecdc.europa.eu/en

USA

Centers for Disease Prevention and Control (United States) https://www.cdc.gov/

Under fliken >Diseases & Conditions> kan man välja >Data & Statistics> och välja mellan ca 30 hälsoteman av skilda slag och sedan arbeta interaktivt med kartor och statistik på delstats- och även county-nivå. Med verktyget *NCHHSTP AtlasPlus* (https://www.cdc.gov/nchhstp/atlas/) kan man också interaktivt göra kartor över visa infektionssjukdomar, såsom hepatit, tbc och sexuellt överförbara sjukdomar.

Vissa sjukdoms- och hälsodata

Kartor och geografiska fakta om vissa sjukdomar kan man finna på särskilda nätplatser, såsom:

Cancer

NORDCAN är en databas med cancerstatistik för de nordiska länderna; Danmark, Finland, Island, Norge, Sverige, Färöarna och Grönland. Här finns information om nya cancerfall (incidens), cancerdödlighet, antal personer som lever med en cancerdiagnos (prevalens) och canceröverlevnad. Informationen är fritt tillgänglig i form av tabeller och figurer, för mer än 50 cancerformer sedan 1970-talet. Man kan enkelt ta fram uppgifter för hela Norden och enskilda länder. Det går att se utvecklingen i form av animerade isaritmkartor. Bakom databasen står Association of Nordic Cancer Registries.

Startsida: https://www-dep.iarc.fr/nordcan.htm (välj språk). Till instruktioner på svenska: https://www-dep.iarc.fr/NORDAN/SW/frame.asp

Global Cancer Observatory är en interaktiv plattform där man kan söka statistik och världskartor över olika cancerformer, orsaker, bakåtblickande framtidsutsikter. Startsida: https://gco.iarc.fr/

Diabetesatlas: Den världsomfattande diabetesatlasen har publicerats sedan 2000 av internationella diabetesfederationen. Man kan hämta atlasen från portalen (https://www.diabetesatlas.org/en/) eller interaktivt söka https://diabetesatlas.org/data/en/

Euromomo är ett nätverk som samverkar med WHO och ECDC. Det redovisar i diagram och kartor mortaliteten i Europa: https://www.euromomo.eu/

Healthy Regions Europe är en portal med begränsat tillträde. Bakom den står projektet *EURO-HEALTHY – Shaping EUROpean policies to promote HEALTH equitY*, som samordnas av centret för geografi och rumslig planering i portugisiska Coimbra och finansieras av EU. Man kan här interaktivt åstadkomma kartor över ett Population Health Index (PHI) baserat på bestämningsfaktorer och utfall över EU-länderna och NUTS2-regioner

Malaria – MARA: Mapping Malaria Risk in Africa (MARA) Database: https://www.mara-database.org//login.html;jsessionid=B972E64D13D2FB4BD18A1837ADCA5C4D

Geograforganisationer

Intern wationella Geografunionen (IGU)

IGU har ett nätverk för Health Geography < http://www.healthgeography.org/>. Under en flik <Events> finner man ett kalendarium för geografiska konferenser med hälsoteman: http://www.healthgeography.org/events.html.

American Association of Geographers

Bland sina många ”specialty groups” har AAG en för *Health and Medical Geography* och även en *Disability Specialty Group*. Den senare är inriktad på personer med funktionshinder eller kroniska sjukdomar. http://www.aag.org/cs/about_aag/specialty_groups

Storbritannien*:*

Den brittiska geograforganisationen **RGS-IBG** har en *Geography of Health Research Group*: https://ghrg.wordpress.com/. Den tycks dock för närvande vara vilande.

Tyskland: Arbeitskreis Medizinische Geographie und Geographische Gesundheitsforschung

Den tyska arbetsgruppen för hälsorelaterad geografi ordnar årliga konferenser och ger ut ett par innehållsrika nyhetsbrev om året. https://med-geo.de/

Tidskrifter

Artiklar om geografiska sidor av hälsa och ohälsa förekommer i de mest skiftande facktidskrifter, både medicinska och geografiska. Några tidskrifter är emellertid helt eller delvis fokuserade på just sådana ämnen:

Health & Place är en specialtidskrift för hälsoteman där platser och lägesbestämningar är väsentliga. Vissa artiklar är öppet åtkomliga, andra mot betalning. Sökväg: https://www.sciencedirect.com/journal/health-and-place/issues

International Journal of Health Geographics är en öppen tidskrift, där man lätt kan söka efter artiklar med valfria sökord. (https://ij-healtgeographics.biomedcentral.com/articles)

Social Science & Medicine har en del (Part D) avsedd för ”medical geography”. Vissa artiklar är fritt tillgängliga, andra mot betalning. Sökväg: https://www.sciencedirect.com/journal/social-science-and-medicine/issues